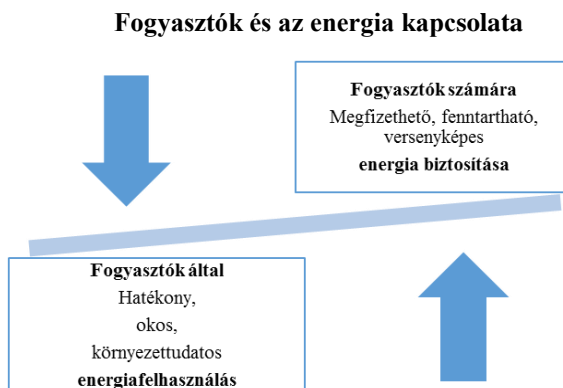

A FOGYASZTÓ, MINT AZ ENERGIASZEKTOR LIBERALIZÁCIÓJÁNAK NYERTESE *

Lovas Dóra¹

Az energiára a hétköznapi élet során mindenkinek szüksége van, többek között a közlekedéshez, főzéshez, világításhoz és fűtéshez, valamint elengedhetetlen a közszolgáltatások - egészségügy, oktatás stb. - teljesítéséhez is. A fogyasztók érdeke, hogy minél gyorsabban, olcsóbban és minél jobb minőségű energiához jussanak. Ezen erőforrás szállításához hálózatokra – villamosenergia hálózat, csővezeték – van szükség, melynek kiépítése költséges, így az integráció liberalizációs törekvéseit megelőzően jellemző volt a monopóliumok és állami tulajdon nagyarányú jelenléte.² A piacnyitáshoz kapcsolódó folyamatok előtt a fogyasztók nem élvezhették a szabadpiachoz kapcsolódó előnyöket, csupán passzívan szemlélhették az energiaszektort érintő történéseket.

1. ábra

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A fogyasztók energiaszektorban betöltött szerepének középpontba állítása, azaz az alulról felfelé történő megközelítés (bottom up) nemcsak az ő szempontjukból – megfizethető, fenntartható, jó minőségű energia biztosítása – fontos, hanem a globális megállapodások környezetvédelmi, illetve az Európai Unió által vállalt kibocsátási csökkentési célok teljesítéséhez is elengedhetetlen. Ennek a koncepciónak rendkívül egyszerű magyarázata van, hiszen szilárd alapok nélkül nem lehet nagy dolgokat véghez

* DOI 10.21867/KjK/2020.1.8.

¹ Dr. Lovas Dóra, doktorandusz, DE Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, doralovas0804@gmail.com

A tanulmány megírása és megjelentetése az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

² Lásd ehhez: Bordás Péter (2019): Az elektronikus hírközlés hálózatában. A hírközlési közszolgáltatás liberalizációja egy változó európai környezetben. *Európa Jog*, XIX. évf. 2019/3. szám, 17-27.

vinni, tehát ha az egyének - háztartások, ipari üzemek - nem csökkentik kibocsátásaikat, nem növelik energiahatékonyágukat, valamint megújuló energiaforrásból származó energiafelhasználásukat akkor nem teljesíthetők a globális, komplex célok.

Az „energia fogyasztói” minőség alakulása

A fogyasztóvédelem éppen úgy, mint az energiapolitika az Európai Unió tagállamokkal megosztott hatáskörei közé tartozik.³ Az integráció csupán az 1970-es években kezdett el a fogyasztók érdekeinek védelmével fokozottabban foglalkozni, mivel ekkor jött rá arra, hogy ez a belső piac megvalósítása és a magas minőség kikényszerítése érdekében elengedhetetlen.⁴

Az energiaszektorban a fogyasztók meghatározásával már az első energiacsomagokban találkozhatunk.⁵ E jogi aktusok előirányozzák a piacnyitást – ipari fogyasztóknál 2004 júliustól, a háztartásiaknál 2007 júliustól lehetséges szabad szolgáltatóváltás –, azonban ekkor még nagyban jellemző az inkumbens vállalatok jelenléte a termelés és szállítás területén, valamint meghatározóak az állami támogatások is a piaci beruházások mellett. A háztartási fogyasztók előtt történő piacnyitás, minden tagállamban más évben ment végbe, amit az 1. számú táblázat foglal össze.

A táblázat azért nem tartalmazza Máltát, mivel ezen tagállam a Bizottság határozata alapján felmentést kapott, tekintve, hogy itt olyan kis szigetüzemben működő energiarendszer működik, amely indokolatlanná teszi az energiacsomag piacnyitásra vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazását.⁶ Az összesítés alapján az is megállapítható, hogy majdnem a tagállamok fele az előírt határidő előtt teljesítette a jogi aktusok azon elvárását, hogy a fogyasztók előtt teljesen meg kell nyitni az energia piacát. Ki kell emelni Svédországot, Finnországot, Németországot és Nagy- Britanniát, amelyekben már a második energiacsomag hatályba lépését megelőzően ezen elv szerint működhetek a piac szereplői.

A fogyasztókra vonatkozó – az energiaszektor liberalizációjával összefüggő – rendelkezéseket két nagy csoportban tárgyalom. Az első nagy csoportot azok a rendelkezések alkotják, amelyek kötelezettséget rónak a kormányzatra, vagy más energiapiaci szereplőkre a végfelhasználók vonatkozásában, a második pedig azokat a jogosultságok tartalmazza, amelyekkel a fogyasztók élhetnek saját helyzetük javítása érdekében.

³ Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés HL C 306 (2007) vagy HL C 326, 4 cikk (2) f.

⁴ Bencsik András (2012): *A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon*. Pécs, 30-31.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve (1996. december 19.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról 2. cikk (7)-(9).; Az Európai Parlament és a Tanács 98/30/EK irányelve (1998. június 22.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról 2. cikk 20-22.; Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve (2003. június 26.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről 2.cikk.

⁶ Bizottság határozata a 2003/54/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv egyes rendelkezéseitől való eltérés Málta számára történő engedélyezéséről (az értesítés a C (2006) 5642. számú dokumentummal történt) (2006/859/EK); Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről 2.cikk.

1. táblázat

A háztartási fogyasztók előtt történő piacnyitás éve, tagállamonként

Piacnyitás éve	Tagállam
1996	Svédország
1997	Finnország
1998	Németország
1999	Nagy-Britannia
2001	Ausztria
2003	Dánia
2004	Hollandia
2005	Izland
2006	Csehország
	Portugália
2007	Belgium
	Bulgária
	Franciaország
	Görögország
	Magyarország
	Olaszország
	Lettország
	Luxemburg
	Lengyelország
	Szlovákia
	Szlovénia
	Románia
2009	Horvátország
	Spanyolország
2013	Észtország
2014	Ciprus
2015	Litvánia

Forrás: a szerző saját szerkesztése az European Commission (2016) adatai alapján

Megfizethető, fenntartható, versenyképes energia

Az energiapiac integrációjának céljai között szerepel a fogyasztók számára biztosítandó megfizethető, fenntartható és versenyképes energia fontossága. Az energiaszektorban megvalósítandó piacnyitás érdekében az Európai Unió négy energiacsomagot fogadott el, melyek érintették valamennyi piaci szereplő piacra való bejutásának jogi lehetőségeit. A második energiacsomagot alkotó irányelvek már tartalmazták a díjmentes szolgáltató váltás jogát az úgynevezett feljogosított – 2007. július 01-től

minden – fogyasztók számára, a közszolgáltatási kötelezettség tagállami előírásának lehetőségét, a végső menedékes szolgáltató intézményét, valamint meghatározzák a szolgáltatási szerződés minimális tartalmát is.⁷

E jogi aktus elégtelensége azonban több ponton tetten érhető volt, ezért a következő jogalkotási csomag elfogadását megelőzően az Európai Bizottság 2007-ben közzétette az „Európai Energiapolitika” című közleményét.⁸ Ebben a dokumentumban az intézmény hangsúlyozza a közös fellépés szükségességét a fenntartható, biztonságos és versenyképes energiaellátás kapcsán. A megfizethetőség elve ekkor még csupán a fenntarthatóság elvébe ágyazva szerepelt és az intézmény meg is jegyzi, hogy tenni szükséges a tagállamok nemzetközi energiapiaci áringadozásai ellen.⁹

2009-ben fogadták el a harmadik energiacsomagot, amely a fogyasztói jogokat tekintve előremutató rendelkezéseket tartalmazott. E csomag felismerte, hogy a fogyasztókat érintő egyik legnagyobb – az energiapiacra korábban jelentősen jelenlévő – probléma az információs aszimmetria, mivel ez is hozzájárult a kiszolgáltatott helyzet fennállásához. (A fogyasztókat érintő, megoldásra váró problémákról *lásd. 2. ábra.*) A jogi aktusokban megjelenik az a koncepció, mely szerint, ha az egyén információval rendelkezik az energia költségeiről, az majd az energia felhasználásának csökkentésére ösztönzi őt.¹⁰ Az energiacsomag biztosítja továbbá az ingyenes szolgáltatóváltást, a fogyasztó kárpótlási jogosultságát, – számlán és a szolgáltató honlapján – a jogosultságokról és a vitarendezési eljárásokról történő felvilágosítást, a – negyedévi – fogyasztásról és költségekről történő tájékoztatás kötelezettségét, továbbá a hozzáférés lehetőségét az „intelligens fogyasztásmérőkhöz”.¹¹ Itt meg kell jegyezni, hogy a szolgáltatóváltás lehetősége csak a villamosenergia szektorra vonatkozott.¹² A csomag a 2007-es közleményhez hasonlóan tartalmazza a fenntarthatóság, versenyképesség és energiaellátás biztonsága elérésének fontosságát. A dokumentum szerint a fogyasztók érdekeit az segítené leginkább elő, hogy a szállításról ténylegesen leválasztanak a termelést és az energiaszolgáltatást, amelynek érdekében új szétválasztási szabályokat is meghatároz.

A Bizottság „Új irányvonal az energiafogyasztók számára” elnevezésű 2015-ben közzétett közleménye hangsúlyozza, hogy az energetikai vállalatoknak az új, innovatív technológiák segítségével a fogyasztók számára lehetőséget kell biztosítani arra, hogy

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről 21.cikk, Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve (2003. június 26.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről 23. cikk

⁸ Európai Bizottság Európai energiapolitika című közleménye; COM(2007) 1 végleges.

⁹ Fogyasztókat érintő négy fontos célkitűzése a dokumentumnak: a növekvő energiaárakkal szemben támogatás; szolgáltatók közötti választás, a szolgáltatóváltással kapcsolatos adminisztrációs terhek csökkentése, a fogyasztók védelme.

¹⁰ Az Európai parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, Preambulum (50).

¹¹ Gazdasági versenyhivatal (2008): *Áttörési költségek hatása a szolgáltató váltásra*. Budapest, 8-9. https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/gvh/versenykultura/fejlesztes/tamogatott_programok/tamogatott_programok/16_GKI_Zrt_Tanulmany.pdf&inline=true (letöltés dátum: 2019. december 15.)

¹² The European Consumer Organisation (2013): *Consumer Rights in Electricity and Gas Markets*. Brüsszel: *BEUC Position Paper*. pp. 5.

tudatos fogyasztásuk révén részt vegyenek az energetikai átállásban, ezáltal segítve a megújuló energiaforrások részarányának növelését az energiafelhasználásban.¹³

2. ábra

Fogyasztókat érintő, megoldásra váró problémák

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az Európai Bizottság 2015. évi másik közleményében kiemeli, hogy az energiapiac területén integrációra van szükség, mivel csak ezáltal biztosíthatóak a megfizethető árak. A dokumentum szerint a tagállami piacok nem kapcsolódnak egymáshoz megfelelően, így a fogyasztók az energiaellátás bizonytalanságainak is ki vannak téve. A Bizottság közleményében éppen ezen okok miatt elő is irányozta egy jogalkotási javaslat elkészítését a nagy- és kiskereskedelmi ágazat összekapcsolására vonatkozóan. Az intézmény jelzi, hogy az új jogi aktus nagy hangsúlyt helyez majd arra, hogy a fogyasztók maradéktalanul részt vegyenek a piaci folyamatokban.¹⁴ E dokumentum már foglalkozott a kiszolgáltatott fogyasztók védelmének fontosságával.

Az ígéreteknek megfelelően a negyedik energiacsomag részét képező irányelvek és rendeletek már fontos hangsúlyt fektetnek a fogyasztók informáltságának. 2019-es megújuló energia irányelv például rendelkezik a származási garancia intézményéről, amely által az egyének felvilágosítást kaphatnak az energia megújuló erőforrási arányáról.¹⁵

A megfizethetőség kapcsán megemlíthető – újonnan bevezetett – kategória az energiaszegények csoportja. Nincs általánosan, az egész integrációra kiterjedő definíció erre a kategóriára, amelynek érthető, eltérő tagállami adottságokban rejlő, okai

¹³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Új irányvonal az energiafogyasztók számára. COM (2015) 339 végleges

¹⁴ *Uo.*

¹⁵ Az Európai Parlamentnek és Tanácsnak 2018/2001 irányelve (2018. december 11.) a megújuló energiaforrásokból előállított energia használatának előmozdításáról, preambulum (55).

vannak.¹⁶ Általában akkor beszélhetünk energiaszegénységről, ha az egyén nem képes megfelelő szintre fűteni lakását, valamint a megfelelő fűtés aránytalan terhet jelent számára.¹⁷ Érdekes, hogy a negyedik energiacsomag foglalkozik e kérdéskörrel, hiszen ez inkább társadalmi kérdés, hiszen a – kormányzat által meghatározott – küszöbhatár meghatározásán múlik, hogy kik és mennyien tartoznak az energiaszegények közé, tehát az szubjektív politikai megfontolásoktól függ.¹⁸ Igaz e csoportnak vannak környezetvédelmi és egészségügyi vonatkozásai is, hiszen a nem energiahatékony ingatlanok szén-dioxid kibocsátása nem elhanyagolható, valamint a szegényebb réteg számára rendelkezésre álló tűzifa – nem megfelelő – égetése is környezetszennyezéssel jár.

Összességében tehát megállapítható, hogy az energiaszegények csoportja a fogalom meghatározásától és a szubjektív (szak)politikai megfontolásoktól függ. Tény, hogy szükséges e kérdéskörre való fokozottabb odafigyelés, hiszen az energiaszegényebb háztartások – akár akaratukon kívül – nemcsak okozói, hanem legnagyobb elszennedői is a környezetszennyezésnek. Azonban megállapítható, hogy ezen szociális kérdések energiacsomagban való tárgyalásának a környezetvédelmi szempontokon kívül nincs más alapja. E kategóriától meg kell különböztetni a kiszolgáltatott helyzetben lévőket, amely fogalom tágabb, meghatározása szintén a tagállamok kötelezettsége.¹⁹

Okos, aktív, környezettudatos fogyasztó

Az energiaszektorban való aktív fogyasztói részvétel negyedik energiacsomagot megelőző említésének hiánya az integráció energiapolitikájában is érződött, hiszen a szabályozás nem tudta kezelni a kisebb, decentralizált módon működő – például háztartások – szereplőket. Az energiapiac középpontjában a hagyományos, centralizált energiatermelők és fosszilis energiaforrások álltak.

Az Európai Unió azonban rájött arra, hogy elképzelhetetlen az energiafelhasználás csökkentése csupán a felhasznált mennyiség mérséklésének ösztönzésével, mivel a mai társadalmakra a fokozódó energiaigény jellemző. Éppen ezért a komplex célok elérésére a legmegfelelőbb eszköz az energiahatékonyág növelése, melyhez elengedhetetlen a fogyasztók fokozottabb bevonása a teljesítésbe. Ennek, a harmadik energiacsomag által is javasolt, egyik módja az intelligens mérési rendszerek, hálózatok alkalmazása. E rendszerek járulnak hozzá ahhoz, hogy az egyének, akik eddig passzív szemlélői voltak az energiaszektor történéseinek, aktív részesei legyenek a folyamatoknak. A tagállamoknak 2012 szeptember 03-ig kellett elkészíteniük egy legfeljebb tíz éves ütemtervet e rendszerek megvalósításának elemzésekképpen.²⁰

¹⁶ Fellegi Dénes – Fülöp Orsolya (2012): *Szegénység vagy energiaszegénység? Az energiaszegénység definiálása Európában és Magyarországon*. Budapest, Energiaklub, 2012, 7-9.

¹⁷ Fülöp Orsolya – Lehoczki Krsjak Adrienn (2012): *Energiaszegénység Magyarországon*. In: Statisztikai Szemle, 92. évfolyam 8-9. sz. 820-821.

¹⁸ European Commission, SEC (2010) 1407, Commission Staff Working Paper, An Energy Policy for Consumers, Brussels.

¹⁹ Az Európai Parlament és a tanács 2019/944 irányelve (2019.június 5.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2012/27/EU irányelv módosításáról, 28.cikk

²⁰ 2009/72/EK irányelv, preambulum.

Az energiarendszer teljes átalakítása tehát nem képzelhető el az egyének bevonása nélkül, hiszen fogyasztásuk az energiafelhasználás nagy részét ez adja. Az energiaunió stratégiájára vonatkozó Bizottsági dokumentum követve ezt az elképzelést, a fogyasztót helyezi az energiarendszer középpontjába. Az energiaunió megvalósítására vonatkozó második jelentés szerint a fogyasztók - az energetikai átállás centrumában- egyre inkább az energiapiac aktív részeseivé válnak. Ezt támasztja alá a tény is, hogy egyre többen váltanak szolgáltatót.²¹

A negyedik energiacsomagot alkotó jogi aktusok eredményeképpen egy aktív, tájékozott és környezettudatos fogyasztói kategóriával találjuk szembe magunkat. A jogi szabályozás a megelőző évek során felhalmozódott tapasztalatokat törekszik beépíteni és egyes esetekben korrigálni.

A korábbi szabályok által biztosított kereskedőváltás lehetősége ellenére, a fogyasztóknak nem volt lehetősége a szolgáltatók ajánlatainak összehasonlíthatóságra, valamint több, egyéb tényező is gátolta őket ebben (például díjak), mely problémákat az új szabályok kiküszöbölni látszanak. Az új rendelkezések szerint a kereskedőváltást már 24 órán belül díjmentesen biztosítani kell, olyan kalkulátorok rendelkezésre bocsátása mellett, amelyek lehetővé teszik a szolgáltatói ajánlatok összehasonlítását.²²

A harmadik energiacsomag előremutató rendelkezései ellenére (például intelligens rendszerek) a fogyasztók nem váltak az elvártak szerinti cselekvő szereplőkké. A negyedik csomag ezen is változtatott, annak érdekében, hogy még nagyobb teret kapjanak arra, hogy aktív szerepet töltsenek be. Ilyen előremutató rendelkezés az aggregátori csoport megalkotása, amely intézménnyel lehetővé válik az aktív fogyasztók piacra lépése.

A megújuló energiaforrások felhasználásának növelését a végső felhasználók kapcsán is növeli törekszenek, melynek egyik megnyilvánulása, hogy az új megújuló energia irányelv bevezeti a termelő-fogyasztó fogalmát. E csoport számára a tagállamoknak lehetővé kell tenniük, hogy plusz teher nélkül termeljenek, tároljanak, fogyasszanak és értékesítsenek energiát, valamint megújuló energia közösségeket hozzanak létre.²³

A fogyasztói adatok kapcsán a tapasztalatok azt mutatták, hogy az egyének nem kaptak kellő gyakorisággal valós idejű információkat a fogyasztásukról és annak költségeiről. Az új szabályoknak köszönhetően – az intelligens rendszerek kiemelt szerepének biztosítása mellett – ez odáig fejlődött, hogy az adatokkal való kereskedés jogalapja is csak a fogyasztók kifejezett hozzájárulása lehet.²⁴

Az intelligens rendszereket és hálózatokat továbbra is középpontba állítja a szabályozás, hiszen ennek segítségével vehetnek részt a fogyasztók a keresleti oldallal történő diskurzusban. Az elképzelés szerint e kategóriát csak úgy lehet bevonni az energiarendszer átalakításába, ha jobban ráláthatnak az energiafelhasználásaikkal

²¹ COM(2017) 53 végleges

²² 944/2019 irányelv preambulum (34) és 2018/2001 irányelv preambulum (72)

²³ 944/2019 irányelv 21-21.cikk

²⁴ 944/2019 irányelv 11 cikk: A dinamikus villamosenergia-árat tartalmazó szerződésre való jogosultság; 12 cikk: Az ellátóváltás joga és a váltással kapcsolatos díjakra vonatkozó szabályok; 13 cikk: Aggregálási szerződésre vonatkozó szabályok; 15. cikk: Aktív felhasználókra vonatkozó rendelkezések; 16 cikk: Helyi közösségek szabályai; 18 cikk: Számlák és számlainformációk.

kapcsolatos információkra. Az irányelv II. melléklete határozza meg e rendszerek bevezetésének elveit.²⁵

Az irányelv a tagállamoktól független - második energiacsomaggal létrehozott - nemzeti hatóságokat hatalmazza fel arra, hogy a fogyasztóvédelmi intézkedések eredményességét biztosítsa.²⁶

A fentebb leírtak alapján megállapítható, hogy a komplex célok – mint a tiszta energiára való áttérés – eléréséhez az energiarendszer teljes átalakítására van szükség. Az energiarendszer aktív részvevőivé kell tenni a fogyasztókat is, hiszen csak egy lentől felfelé (bottom up) ható folyamat eredményeképpen érhető el változás.

Az energiapolitika és az energiaszerkezet folyamatos átalakuláson megy át, annak érdekében, hogy az Európai Unió el tudja érni komplex éghajlat-politikai célkitűzéseit és fokozza energiaellátásának biztonságát. Az átalakuló rendszerben az integráció központi szerepet szán a fogyasztóknak, és törekszik passzív elszenvédőkből aktív cselekvőké formálni őket.

A fogyasztó megváltozott energiarendszer középpontjába állítása tehát elengedhetetlen a megújuló energiaforrások részarányának növeléséhez, ezáltal pedig az energiafüggőség csökkentése, éghajlatpolitikai célok elérése és ár ingadozások kiküszöbölése érdekében. Az új energiacsomag is egy újabb lépcsőfokot jelent a közösségiesítésben, hiszen az új koncepció középpontjában a decentralizált energiatermelés, határon átnyúló szállítás és kereskedelem, valamint az európai - azonos jogokkal és lehetőségekkel rendelkező - energia fogyasztó áll.

Források jegyzéke:

- Bencsik András (2012): *A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon*. Doktori értekezés, Pécs.
- Bordás Péter (2019): Az elektronikus hírközlés hálójában. A hírközlési közszolgáltatás liberalizációja egy változó európai környezetben. *Európa Jog*, XIX. évf. 2019/3. szám, 17-27.
- Fülöp Orsolya - Lehoczki Krsjak Adrienn (2012): Energiaszegénység Magyarországon. *Statistikai Szemle*, 92. évfolyam 8-9. sz.
- Gazdasági versenyhivatal (2008): *Áttörési költségek hatása a szolgáltató váltásra*. Budapest, 8-9. Elérhető: https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/gvh/versenykultura_fejlesztes/tamogatott_programok/tamogatott_programok/16_GKI_Zrt._Tanulmany.pdf&inline=true
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Új irányvonal az energiaszolgáltatók számára. COM/2015/0339 final.

²⁵ 944/2019 irányelv 19-21.cikk

²⁶ 944/2019 irányelv 86.cikk

- Az Európai Parlament és a tanács 2019/944 irányelve (2019.június 5.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2012/27/EU irányelv módosításáról.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről
- Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve (2003. június 26.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről
- Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről
- Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve (1996. december 19.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról
- Az Európai Parlament és a Tanács 98/30/EK irányelve (1998. június 22.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról
- Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés HL C 306 (2007) vagy HL C 326.
- Bizottság határozata a 2003/54/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv egyes rendelkezéseitől való eltérés Málta számára történő engedélyezéséről (az értesítés a C (2006) 5642. számú dokumentummal történt) (2006/859/EK); Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.
- Európai Bizottság Második jelentés az energiaunió helyzetéről című közleménye; COM(2017) 53 végleges
- Európai Bizottság Európai energiapolitika című közleménye; COM(2007) 1 végleges.
- European Commission (2016): Second consumer market study on the functioning of the retail electricity markets for consumers in the EU. Directorate-General for Justice and Consumers EU Consumer Programme (2007-2013).
- European Commission, SEC (2010) 1407, Commission Staff Working Paper, An Energy Policy for Consumers, Brussels.
- The European Consumer Organisation (2013): Consumer Rights in Electricity and Gas Markets. Brüsszel: BEUC Position Paper.